

Posudek na habilitační práci

Václav ŠTĚPÁNEK: *Kosovská otázka v socialistické Jugoslávii.*

Brno, Masarykova univerzita – Filozofická fakulta 2010, 288 s.

Václav Štěpánek, jeden z našich předních odborníků na problematiku dějin balkánských národů, zpracoval ve své habilitační práci velmi náročné téma. Pokusil se zanalyzovat a kriticky zhodnotit vývoj složitého kosovského problému v rámci socialistické Jugoslávie, resp. Srbska, v období od konce druhé světové války zhruba do počátku 80. let 20. století. Protože Kosovo představovalo již v předchozích historických etapách neuralgický bod vztahů mezi Srby a Albánci, popsal autor v několika úvodních kapitolách zároveň i srbsko-albánské vztahy na Kosovu v závěru osmanské nadvlády, v meziválečné královské Jugoslávii a také v důležitém období druhé světové války, z níž vyšli jako političtí vítězové jugoslávští a albánští komunisté, kteří pak rozhodovali o charakteru spojení kosovských Srbů a Albánců po několik dalších desetiletí.

Štěpánkova práce je postavena na rozsáhlé pramenné základně. Vyzdvihnout je třeba zejména využití primárního materiálu z Archivu Srbska, v první řadě z fondů Ústředního výboru Svazu komunistů Srbska a srbské republikové vlády. Tento materiál, který má vysokou výpovědní hodnotu, se v pojednáních zahraničních odborníků objevuje jen zřídka a také v pracích českých balkanistů se s ním lze setkat pouze výjimečně. Bohatě byly využity také publikované jugoslávské edice dokumentů, rozsáhlá odborná literatura o kosovském problému (zahraniční i česká) a mj. také práce vzpomínkového charakteru a internetové zdroje. Jistý handicap, kterým pro autora byla neznalost albánštiny, se snažil eliminovat využitím množství zahraničních prací o Kosovu a Albáncích, které vyšly v uplynulých letech v srbštině a také ve světových jazycích, v první řadě v němčině a angličtině.

Ke kvalitnímu zpracování tématu Václavu Štěpánkovi významně dopomohla podpora Grantové agentury ČR, která financovala jeho výzkumy v Srbsku v letech 2008–2010. Kosovský problém však autor systematicky studoval již více než deset let. Do finálního textu habilitační práce mohl proto zabudovat řadu starších dílčích studií a článků, které o kosovské otázce v předchozích letech publikoval v odborných periodikách, zejména ve Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity, Slovanských historických studiích a dalších.

V této souvislosti se domnívám, že je třeba vyzdvihnout také skutečnost, že co se týče kosovské otázky, vydobyl si Václav Štěpánek v uplynulých letech pozici jednoho z uznávaných „expertů“ na tento problém i v českých sdělovacích prostředcích. Přičinil se o to svými četnými populárně-vědnými články publikovanými o Kosovu a bývalé Jugoslávii v novinách a časopisech, vystoupeními na různých odborných konferencích i svou účastí v diskusních pořadech v televizi či rozhlasu. Téma rozpadu Jugoslávie a speciálně Kosova patří rovněž mezi jeho nejnavštěvovanější přednášky, které velice pečlivě a zajímavě připravuje pro své vysokoškolské studenty.

Díky mnohaleté systematické a trpělivé práci se Václavu Štěpánkovi podařilo o kosovské otázce shromáždit rozsáhlou, na četné detailní analýzy bohatou sumu informací, kterou nejenže v současnosti prezentuje v předkládané habilitační práci, ale zároveň také – a poznamenejme že možná v ještě komplexnější a působivější formě – nedávno publikoval v monografii *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století* (Brno, Masarykova univerzita 2010, 481 s.). Tato publikace představuje první české monografické zpracování srbsko-albánského sporu o Kosovo v období existence jugoslávské federace, tj. od roku 1945, kdy se komunistům v Jugoslávii podařilo definitivně uchopit moc, až po léta 1991/1992, která přinesla zánik společného jugoslávského státu. Myslím si, že kniha má všechny předpoklady, aby vzbudila pozornost nejenom odborné, ale i širší čtenářské veřejnosti.

V předkládané habilitační práci ukončil Václav Štěpánek rozbor kosovského problému popisem událostí v roce 1981, kdy v Kosovu vypukly mohutné demonstrace nespokojeného, sociálně frustrovaného albánského obyvatelstva pod heslem „Kosovo – republika“. V reakci na tyto události se ještě jednou – a v podstatě naposledy – pokusily komunistické špičky v Jugoslávii analyzovat vyhrocený kosovský problém a hledat pro něj řešení. Štěpánek v závěru své habilitační práce (stejně jako již v řadě předchozích dílčích kapitol a podkapitol v rámci svého spisu) přesvědčivě objasnil velkou ideologickou omezenost a schematičnost „komunistického“ přístupu ke Kosovu. Jugoslávští komunisté stavěli svůj postoj k bolavé kosovské otázce, tj. ke sporu dvou etnik o stejné území, resp. o politickou dominanci nad tímto prostorem, na dogmatické třídní tezi o nutnosti striktního potírání „kontrarevolučního“ nacionalismu na obou stranách (srbské i albánské) a rovněž na v podstatě utopické víře ve spasitelnost v první řadě ekonomických, případně vzdělávacích nástrojů při odstraňování letité hospodářské a kulturně-civilizační zaostalosti Kosova. Socialistická Jugoslávie, resp. její autonomní oblast Kosovo, mohou být výmluvným příkladem toho, že byt' se jugoslávští komunisté v maximální možné míře snažili o odstraňování mezirepublikových

a mezietnických rozdílů (což bylo v tehdejší Evropě úsilí bezesporu úctyhodné), jejich přespříliš ideologizovaný, ve své podstatě stále marxistický národnostní koncept přesto nutně ztroskotat.

Zhruba od poloviny 80. let, konkrétně brzy po nástupu Slobodana Miloševiče do čela srbských komunistů, resp. krátce nato socialistů, byl dosavadní rádooby národnostně nestranný, třídní přístup ke Kosovu opuštěn a na obou stranách – srbské i albánské – se naplno uplatnila jednostranná, ryze nacionální politika. O této etapě kosovského problému však již Václav Štěpánek v habilitační práci nepíše. Následný vývoj zanalyzoval až v rámci širě koncipované a již jednou připomínané monografie *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo*.

Na habilitační práci Václava Štěpánka si cením vedle bohaté faktografie, která historikům přináší mnoho nových poznatků a souvislostí, obzvláště jejího úsilí o relativně objektivní a pokud možno nestranný výklad. Autor při líčení událostí a při zvažování argumentů odsuzuje nacionální extrémny na obou stranách – albánské i srbské. Mnohého čtenáře habilitačního spisu zřejmě překvapí Štěpánkuv velmi kritický postoj, který zaujímá nejenom k chování albánských radikálů, ale také k praxi některých srbských komunistických funkcionářů, stejně tak jako k vypjatým stanoviskům tehdejších srbských národovců rekrutujících se nejednou i z řad předních srbských intelektuálů.

Abych však pouze nechválil. V některých kapitolách bych býval při čtení uvítal, kdyby byl jejich obsah konkrétnější. Mnohokrát v práci zmiňovaným problémem jsou např. snahy kosovských Albánců o vyhánění Srbů a Černohorců z Kosova, zvláště pak koncem 60. a v průběhu 70. let, kdy přešly vedoucí pozice mezi kosovskými komunistickými funkcionáři na Albánci a kdy zároveň došlo k postupnému výraznému posílení autonomního statusu Kosova v rámci Srbska. Autor v pojednání uvádí, že stranické dokumenty, zabývající se těmito událostmi, se nezachovaly. Čtenáře by přesto zřejmě zaujala nějaká podrobnější analýza (kvantifikace, statistický rozbor) této problematiky, byť převzatá z pozdější odborné literatury. Konkrétněji mohla být též rozvedena ideologická indoktrinace studentů, resp. i širších kosovskoalbánských intelektuálních vrstev ze strany učitelů ze stalinistické Albánie, působících koncem 60. a v průběhu 70. let na Univerzitě v Prištině. Více mohlo být též sděleno např. o podobách soužití mezi Srby a Albánci na Kosovu ve velkých městech, nejenom na venkově, atd.

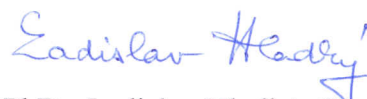
Těchto několik poznámek však neuvádím jako kritiku habilitační práce, spíše jen jako podněty k rozpravě v průběhu její obhajoby.

Závěr posudku:

Jsem přesvědčen, že spis *Kosovská otázka v socialistické Jugoslávii*, předložený PhDr. Václavem Štěpánkem, CSc., **splňuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací, a proto ho doporučuji k obhajobě.**

V Brně 21. října 2011

doc. PhDr. Ladislav Hladký, CSc.

Historický ústav AV ČR, pobočka Brno

